

בית הצדפים, מחדל תכנוני וקונספציה מוטעית

כבר כאיש צעיר התפעלתי מבית הצדפים, כאשר ביליתי עם זוגתי וילדינו הקטנים על החוף בסידנא עלי לפני כ-60 שנה. הריסות עכשיו במסגרת יישום התוכנית לשימור חופי הרצליה של המשרד להגנת הסביבה תהיה מחדל תכנוני עקב קונספציה מוטעית, בדיוק כמו מחדל הטבח של השביעי באוקטובר, תוצאה של קונספציה מדינית-ביטחונית מוטעית, כמובן תוך התחשבות בהבדלים בהקשר ובקנה המידה.

הקונספציה המוטעית רווחה מתחילת התכנון אצל מתכנני המשרד להגנת הסביבה שסקרו את שטח החוף נושא התכנית עליה עבדו. טעותם הבסיסית הייתה לראות בבית הצדפים כמפגע שמפריע לתכניתם לשוברי גלים לשימור הצוק, במקום הערכתו כנכס תרבותי שיש לתכנן סביבו ולשמרו יחד עם הצוק – דבר שאינו בלתי-אפשרי. העיוורון המושגי השגוי לגבי הפוטנציאל של בית הצדפים וערכו נמשך מצידם של כל מוסדות התכנון שהיו מעורבים בתוכנית של המשרד להגנת הסביבה וביישומה.

הדרך הנכונה עבור מתכננים להתייחס לבית הצדפים היא להכיר בו כנכס תרבותי לאומי, שדורש צעדים הולמים לשימורו, תחזוקתו, הנגשתו והנאת הציבור ממנו. כל משקיף בעל ידע יזהה אותו כאוצר של אדריכלות עממית ואמנות פולקלור, בדומה למגדלי ווטס בלוס אנג'לס, וכמאגר של יצירות אמנותיות כמו פארק גואל של גאודי בברצלונה (שיש האומרים שיצירתו של ניסים כחלון דומה לו) ובית הונדרטוואסר בווינה.

"ניסים כחלון" של מגדלי ווטס היה סם רודיה, אשר במשך שלושים שנה בנה שבעה-עשר מגדלים ואלמנטים פיסוליים מאשפה בשטח ביתו בווטס, לוס אנג'לס. האתר ניצל מהריסה ב-1959, הוכרז כמונומנט תרבותי-היסטורי של לוס אנג'לס בשנות ה-60, וב-1990 הפך לאתר לאומי היסטורי מוכר.

פארק גואל הוא מתחם של פארקים וגנים בברצלונה, שתוכנן על ידי האדריכל הקטלוני הנודע אנטוני גאודי. הפארק נפתח לציבור ב-1926 והוכרז כאתר מורשת עולמית על ידי אונסק"ו ב-1984. בית הונדרטוואסר הוא בניין דירות בווינה שבנייתו הושלמה ב-1985, ובו האמן האוסטרי פרידנסרייך הונדרטוואסר יישם את רעיונותיו האדריכליים החדשים, כגון גגות מיוערים ו"בית חריץ העין". כיום, בית הונדרטוואסר הוא אחד מהמבנים המתוירים ביותר בווינה והפך לחלק מהמורשת התרבותית של אוסטריה.

מתכננים שאינם לוקים בעיוורון מושגי היו משלבים את בית הצדפים בסביבתו הטבעית. תוכנית ניהול החוף של הרצליה הייתה משלבת פרויקטים פיזיים-הנדסיים למניעת שחיקת מצוק הכורכר ולשיקום ושימור בית הצדפים, יחד עם תכנון עיצובי, יעודי קרקע ותכנון מסדיר לשם ניצול החוף, הנוף ובית הצדפים על ידי הציבור. התכנית היתה כוללת הסדר מקרקעין הולם להסדרת הבעלות על בית הצדפים (של עיריית הרצליה או גוף ציבורי אחר) תוך הענקת זכויות שימוש לניסים כחלון, אותן הרוויח בהשקעתו היצרית לאורך חמישים שנה.

אני מקווה שבעת כתיבת שורות אלה, לא מאוחר מדי לתקן את מחדל התכנון ולשנות את גורלו של בית הצדפים מהריסה לנכס תרבותי ציבורי. עתירה לבג"ץ אמורה לשכנע את בית המשפט כי החלטת ועדת הערר היא בלתי סבירה באופן קיצוני, ולהעדיף את שכלו הישר של השופט על פני הקונספציה השגויה של המתכננים.

א. אלכסנדר